

РОЗДУМИ ПИСЬМЕННИКА ПРО ЕПІЧНЕ МИСЛЕННЯ

Сорока Петро. Епічна проза Геннадія Щипківського: Монографічне дослідження. – Тернопіль: Астон, 2012. – 96 с.

Перш ніж говорити про рецензоване дослідження, варто наголосити на двох моментах. По-перше, Петра Сороку не можна назвати дебютантом у цьому жанрі. Ще на початку 90-х років минулого століття він почав створювати монографії про українських письменників діаспори. Здається, що першою на цьому шляху була розвідка про Яра Славутича, згодом до читачів прийшли дослідження про Ігоря Качуровського, Дмитра Нитченка, Романа Бабовала, Емму Андіївську та інших трудівників пера. Щоправда, у своїх денниках П. Сорока сам зізнається, що їх поява значною мірою була продиктована банальним заробітчанством. Але не будемо занадто дорікати авторові, адже, на наш погляд, немає нічого поганого в намаганні заробити пером. Та й не були ті монографії безсилями (як декому може здатися), бо мали в собі думки, що не могли не привабити.

По-друге, П. Сорока має намір написати узагальнену працю про діаспорний пласт української літератури. Безсумнівно, що до такого висновку підштовхнули оті давні дослідження. Отже, не така вже й однозначна ситуація із заробітчанством, принаймні задум письменника дає підстави так думати.

Упевнені, що робота над такою книжкою триває. А поки цей процес іще не наблизився до завершення, письменник почав видавати на гора монографічні дослідження про доробок тих майстрів пера, творчість яких привабила. Одне з них – симптоматична розвідка, присвячена прозовим творам Геннадія Щипківського, набутки якого осяяли душу галичанина. Монографія містить аналіз концепцій прозаїка, стилістичних особливостей, мотивів і сюжетів його доробку. Дослідження дає змогу вбачати в авторі “християнського” критика, що аналізує “християнського” письменника. Наголос на цьому не вважаємо випадковим, бо прагнення прозаїка до духовності вдало пояснює прихильність до нього П. Сороки, який намагається вивістити те, що живе в серці.

Монографічне дослідження починається вступом, де автор передусім чітко окреслює тематичні обрії своєї розвідки. Цікаві, зокрема, роздуми про природу творчості, де вдало інтерпретується біблійна притча про таланти, які пан роздав своїм слугам.

Не можна також байдужо оминати роздуми про український шлях розвитку літератури. Не в останню чергу до цього спонукало прочитання повістей та романів Г. Щипківського. Дослідник згадав також про Юрія Мушкетика, Володимира Яворівського, Ігоря Павлюка, Анатолія Колісниченка, Миколу Славинського та інших, які свого часу писали про доробок талановитого одесита.

Перший розділ монографії присвячено художнім особливостям малої прози письменника. Гадаємо, є щось символічне в заспіві, яким стали слова В. Яворівського: “Його твори не є плодом буйної письменницької уяви (без неї письменник неможливий), а гаряче дихання життя. Життя українського, нашого з вами”. Погодьмося, що ці слова підштовхують до дальшого знайомства з дослідженням. Доповнює це враження й думка А. Колісниченка про індивідуальну стихію слова, висловлена ним у рецензії 2010 р. Принагідно зауважимо, що рецензент говорить про пов’язь прози Г. Щипківського з “пульсуючою матерією його поезії”. П. Сорока теж формулює подібний висновок, говорячи про повість-роздум “Щем”.

Характеристика наративної структури творів починається з аналізу повісті “На досвітньому прузі”. Вона, як зауважує автор, невеличка за обсягом, але містка за змістом. Дослідник наголошує, що в основі сюжетної лінії – спогади героя,

який у найкритичніший момент оголює власні душевні переживання. Важливі твердження П. Сороки про сповідальність і поетичність аналізованої прози.

В основі повісті “Мавка” – реалізм, без якого література втрачає епічний подих. Твір – щемлива розповідь про кохання між дипломованим лікарем і дівчиною з поетичним іменем Мавка. (З післямови дізнаємося, що Г. Щипківський свого часу був наймолодшим головою колгоспу в Одеській області. Очевидно, пам’ять тієї пори й дарує йому численні сюжети. Відрадно, що П. Сорока, аналізуючи повість, робить наголос на правдивості відображення).

Та приваблює не лише це. Приміром, критик влучно зауважує, що ощадливе використання тропів робить прозу Г. Щипківського новаторською й цікавою. Слід наголосити й на тому, що автор монографії не оминув увагою теми медитацій та роздумів у цьому творі, стверджуючи, що вони тут природні та абсолютні.

Наступні сторінки монографічного дослідження присвячені аналізу повісті “Перестиглий грім”, дія якої відбувається в повоєнні роки на сході України. Авторіві монографії вдалося кількома штрихами відобразити фабулу твору, в центрі якого – життя маленького хлопчика Петруся, народженого в результаті насильства голови колгоспу Мусія над його матір’ю. Критик вдало підмічає, що місткість і напруженість письма неможливі без ліричності, поетичності, міфологічної глибини, стверджує, що прозі Г. Щипківського чужі історіософські лжемудрування і претензії на “європейськість”.

Чимало цікавих думок надibuємо на сторінках праці, де аналізуються повісті “Кара”, “Колесо часу”, “Стежка в зозулине літо”, “Щем”. “Кара”, може, одна з небагатьох повістей Г. Щипківського, у якій майже відсутні описи природи, натомість усе зводиться до опису соціального тла, людських доль. “Час для автора – щось живе, як людський організм, таке ж загадке, величне і таємниче” (30). Повість “Стежка в зозулине літо”, за переконанням дослідника, “має вишукану композиційну побудову, де дія розвивається не лінійно,

а в мозаїчному переплетінні картин і епізодів, нагадуючи гобелен” (38). “У повісті (“Щем”) згадуються десятки імен і всі вони колоритні, живі, бо вихоплені з живої гущі життя” (43). Наведені цитати засвідчують, що П. Сорока розглядає твори письменника крізь прийму власного світосприймання, поєднаного з фаховою оцінкою.

Друга частина першого розділу монографічного дослідження – роздуми про естетичну стратегію в новелістиці Г. Щипківського. Розглянувши твори “Гарматка”, “Душа вела”, “Покута”, “Пальтрет”, “Кобильохи”, “Лелеча сага”, критик доходить висновку: “У новелістиці Геннадія Щипківського щасливим чином поєдналися дар спостережливого прозаїка, аналітичність публіциста й ваблива глибина психолога-фізіономіста”.

“Художні обрії великої епічної прози” – назва другого розділу монографії, в якому дослідник аналізує трилогію “Товтри”. Твір описує нелегкі будні жителів Проскурівщини в першій половині ХХ ст., коли на людські долі випали важкі випробування – українські визвольні змаганнями, сталінський голодомор. Оспівує він і героїку УПА. Критик говорить про особливості композиційної побудови твору, посилавчись тут на висловлювання Ю. Мушкетика та А. Камінчука.

Значну увагу у критичній праці приділено також міфопоетиці роману “Лють” – останньому епічному творові в доробку Г. Щипківського. В основі роману – складне, суперечливе й героїчне життя Нестора Махна. П. Сорока наголошує на тому, що прозаїк створив образ не ідеального романтичного героя, охопленого поривом помсти й революційної ідеї, а змалював людину в найбільш визначальні миті життя. Варто наголосити, що образ героя у творі подано в розвитку, дії, становленні. Цікава, як нам здається, паралель із підступним, цинічним, аморальним Львом Троїцьким, який, на думку П. Сороки, постає своєрідним антиподом Нестора Махна. Автор монографії стверджує, що роман сильний оригінальними авторським відступами, медитаціями-роздумами, вкрапленими в лінійну

оповідь. Дослідник доходить висновку, що прозаїкові вдалося закрутити особливу інтригу, тож написане сприймається як суголосся з нещадним часом.

Своєрідною післямовою до праці стала сторінка “Замість висновків”. Не так важливо, що висловлені там думки звучали раніше в одному з денників П. Сороки, адже авторові на основі власних роздумів про прочитане вдалося створити неповторний дослідницький текст, який приваблює не лише композиційною стрункістю, а й мовою, що вирізняється образністю й дохідливістю, закликаючи всіх у бентежний світ слова самотнього прозаїка з Одеси.

На цьому можна було би поставити крапку, та є кілька “але”, які не дають спокою. По-перше, нам здається, що назва твору дещо неточна. Звичайно, можна говорити про епічність мислення Г. Щипківського, але до чого

тут новелістика письменника, якій присвячено окремі сторінки книжки, адже зарахування її до епіки – явний перебір. По-друге, чомусь лише принагідно згадано твори “Світло далекого берега” й “Поміж берегами”, а повісті “Підкови для Пегаса” та “Кримпульські балаяндрази” критик узагалі оминув. По-третє, не збережено хронологічну послідовність розповідей про твори. Зрештою, мусимо сказати і про таке: Г. Щипківський свого часу починав як цікавий і самотній поет, видавши збірки віршів “Біль і спів душі моєї”, “Серпнева ожина”, “Повертаюсь до себе” та ін. Чи наліпше було б авторові монографії створити літературний портрет письменника, охопивши всі аспекти його творчості, а не зупинятись на одному жанрі?

Утім це лише побажання на майбутнє, які, сподіваємося, Петро Сорока врахує в нових своїх дослідженнях.

Отримано 11 жовтня 2012 р.

Олег Васишин, Ігор Фарина
м. Кременець, Тернопільська обл.

Война. Разлука. Любовь (Переписка Н.Е. Крутиковой и П.Е. Рудого. 1941–1944 гг.); сост. Т. П. Рудая. – К.: Издательский дом Дмитрия Бурого, 2012. – 456 с.

У книжці подано листування відомого українського літературознавця Н. Є. Крутикової з її чоловіком П.Є. Рудим, який у роки війни обіймав різні посади в державних органах, деякий час був постпредом України в Москві. У 326 листах – історія не лише молодого подружжя, їхніх родичів та друзів, а й життя змученої війною країни та мільйонів людей, відірваних від рідних домівок. У них відображена нелегка доля української інтелігенції, евакуйованої в Казахстан, Башкирію, Поволжя. Праця наукових та учбових установ, побутові труднощі, службові негаразди, тяжки втрати, туга за рідними місцями, біль розлуки й віра в перемогу – усе це описане в листах докладно, а іноді з явною літературною майстерністю. Чимало відомостей можна знайти і про культурне життя Москви і провінції – театральні вистави, концерти, книжки, газетні публікації, виставки. Зустрічаються імена відомих політиків, державних діячів, учених, письменників, акторів того часу; є іменний покажчик.

Видання може зацікавити і любителів епістолярного жанру, і фахівців – істориків, культурологів, мистецтвознавців.

Наші
презентації